

POSUDEK OPONENTA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Blanka Skalová

NÁZEV PRÁCE: Udržitelný rozvoj v podmínkách demokracie

OBOR STUDIA: Filozofie a společenské vědy

AUTOR POSUDKU: Mgr. et Mgr. Michal Rigel

SHRNUTÍ A HODNOCENÍ OBSAHOVÉ STRÁNKY PRÁCE

V Úvodu autorka svůj hlavní cíl představuje jako snahu „*přinést přehled o širokém spektru problémů týkajících se ovlivňování životního prostředí činností člověka (...) a reflektovat tradiční téma ekologické etiky prostředky filozofie*“. Za tímto účelem strukturuje práci do čtyř hlavních částí.

V první prezentuje ústřední pojem textu: *trvale udržitelný rozvoj*, předkládá jeho obsah a popisuje vývoj konceptu trvale udržitelného rozvoje prostřednictvím zachycení milníků problematiky (knihy, konference, úmluvy, zprávy atp.) pro každou z dekad od druhé poloviny 20. století, odkdy můžeme datovat její seriózní filozofickou reflexi (s. 2-7). V následující podkapitole (s. 8-10) dává tento vývoj do kontextu situace v Československu/ČR a dokazuje, že šlo přinejmenším až do roku 1989 o vývoj do velké míry izolovaný, a v některých momentech dokonce kontradiktorický.

Druhý segment (s. 11-39) sumarizuje současné globální problémy dále klasifikované podle jejich charakteru na intersociální (chudoba, přelidnění,...), přírodně-sociální (otázky životního prostředí, energetické, surovinové,...) a antroposociální (potravinový,...). Jde o dělení poněkud schematické a řada problémů spadajících do jedné kategorie se překrývá i s kategorií jinou, ale toto si autorka uvědomuje (viz její upozornění na s. 14 či 35) a pro účely analýzy – s vědomím limitů takového rozdělení – jde o krok ospravedlnitelný. Tato část ukrájuje velké množství z obsahu bakalářské práce a ačkoliv nelze říct, že by s tématem nesouvisela, dovedu si představit fungující text i bez ní. Je sice zpracována pečlivě (i když některé dlouhé pasáže – např. 23-28 vychází z velmi omezeného množství zdrojů, což reliabilitu obsažených informací lehce oslabuje), nicméně její široké rozkročení ani při nejlepší možné snaze autorky nedává možnost pojednat o plejádě vyjmenovaných problémů do hloubky. Zůstávají tak jen taxativně vyjmenovány a jejich přehled bez jakýchkoliv návrhů na řešení působí trochu paradoxně: alarmisticky, ale zároveň bezmocně.¹

Část druhá je převážně deskriptivního charakteru (polemika je v textu zřídka, nalezl jsem a ocenil např. tu na s. 19 s K. Lorenzem), ale to se mění v části třetí (s. 40-57), která traktuje udržitelný rozvoj jako filozofický problém, a to se pozitivně odráží i na podobě textu. Práce je

---

¹ Mimočodem na s. 19 autorka uvádí notoricky známý příklad „efektu přihlížejícího“ v podobě kauzy Kitty Genovese, ačkoliv je už dlouho známé, že pozdější důkladnější šetření vnesly závažné pochybnosti o řadě původních výpovědích svědků, což vedlo k přijetí verze, že o páchaném činu v reálném čase vědělo významně méně osob viz Rachel Manning – Mark Levine – Alan Collins, “The Kitty Genovese Murder and the Social Psychology of Helping,” In: *American Psychologist* 62:6 (2007), s. 555-62.

(zejm. na s. 40-48) mnohem více dynamická a autorka se samostatně zapojuje do probíhající diskuse, kterou zachycuje. Předkládá řadu podnětných příkladů a tezí k nimž připojuje své názory a komentáře. Dokáže čtenáře zaujmout a bez problémů udržet jeho pozornost, což byl drobný problém předchozí přehledové části. S některými jejími závěry by bylo dále možné polemizovat (což jde už nad rámec tohoto posudku) ale už to, že vybízejí k reakci a zamyšlení, je cenný fakt. Ostatně kritické reflexe se na tomto poli dostává v podstatě jakémukoliv autorovi, který se zde aktivně realizuje. Autorka zde proto korektně zmiňuje různé pohledy (např. pasáže diskutující antropocentrismus a biocentrismus, s. 44-48), a dává tak čtenáři možnost se seznámit s rozmanitými existujícími postoji.

Práci uzavírá kapitola diskutující ekonomicko-politické aspekty udržitelného rozvoje (s. 58-67), která sestává především z rekapitulace tradičních výhrad vůči ekonomice volného trhu, liberalismu, globalizaci a kapitalismu jakožto systému, jenž motivuje za bezohlednou honbou za růstem a ziskem se všemi doprovodnými jevy jako je degradace životního prostředí a jeho komodifikace či rozevírání sociálních. Většinu z obvyklé kritiky text zmiňuje a autorka jí v majoritě případů přitakává (na což má samozřejmě právo), ale zamrzí, že do textu nejsou zařazeni žádní autoři, kteří by se s kritikou snažili vypořádat a klasicky liberální ekonomické koncepty obhajovali. Tato výměna názorů by opět mohla dodat textu potřebný náboj.

Sama autorka v práci vystupuje z jednoznačně deklarované pozice se snahou poukázat na globální problémy a její osobní hodnotové přesvědčení bylo patrně i hlavní motivací pro výběr tématu. Rozhodnutí zvolit si problematiku, která autorku skutečně zajímá, je samozřejmě důležitým předpokladem k jejímu budoucímu poctivému studiu (to je totiž časově náročné a takový autor bude patrně připraven ono množství času studiu věnovat). Na druhou stranu samotné zpracování tématu by už mělo regulovat „aktivistické“ tendence autora a jeho angažovanost by neměla být na úkor objektivní filozofické analýzy. V takovém případě vždy hrozí, že se pouze selektivně hledají argumenty pro konkrétní závěry, které už dopředu jsou považovány za správné. Působí to potom jako snaha za každou cenu přesvědčit čtenáře a to může mít i opačný dopad, pokud je snaha příliš urputná. Nechci vyloženě říct, že to je přímo problém této konkrétní práce, je dobré poznamenat, že mnoho autorů, kteří by typicky za tímto účelem mohli být citováni, např. Al Gore aj., v práci vůbec nevystupuje. Autorka se leckde snaží poctivě balancovat a rozhodně není jen slepou recipientkou a návazně hlasatelkou hotových pravd.

Touto notickou bych proto v žádném případě nechtěl obviňovat autorku ze zaujatosti nebo hasit její zápal napomoci řešení diskutovaných globálních problémů, je skvělé, že ke světu kolem sebe není lhostejná a velmi oceňuji její odhodlanost se s velkými tématy popasovat. Vše zmiňuji jen jako dobře míněnou radu jak se vyhnout jednomu potenciálnímu nebezpečí, kdyby se na tomto poli mínila dále realizovat (a já mimochodem doufám, že tomu tak bude a že rozšíří řady magisterského studia a dostane ještě jednu příležitost se ve větším písemném celku – magisterské práci – některému z témat v bakalářce zmíněných důkladněji věnovat).

HODNOCENÍ FORMÁLNÍ STRÁNKY PRÁCE

Na obecné úrovni je formální stránka práce v pořádku jakkoliv jsou překlepy k nalezení (např. „občasná iniciativa“ místo „občanská iniciativa“, s. 10 aj.). Stejně tak jsou k nalezení některé

omyly, např. práce opakovaně hovoří o „zprávě Brutlandové“ (s. 4 či 9), ačkoliv správný neformální název textu vydaného *Světovou komisí pro životní prostředí a rozvoj*, které předsedala Gro Harlem Brundtlandová, je „zpráva Brundtlandové“ nebo když označuje Johna Naisbitta za „čínského autora“ (s. 60).

Nic z toho ale není rušivé a nepřesahuje obvyklou míru u jakýchkoli delších písemných celků. Za největší formální přehmat bych označil fakt, že si autorka nepohlídala tak základní věc, jako je *abecední řazení seznamu zdrojů*. Tento nedostatek (v závěrečných pracích velmi málo vídaný) by zejména v případě většího množství využitých zdrojů mohl mimořádně ztrpčit orientaci při jejich dohledávání v souhrnném seznamu vzadu za textem.

Stejně tak neobvyklý je i způsob číslování kapitol, kde každý ze segmentů (které samy o sobě nejsou číslovány vůbec) má své podkapitoly označeny číslicemi začínajícími jedničkou, tj. nakonec lze v textu identifikovat hned dvě různé kapitoly s označením 2.2 (první začíná na s. 8 a druhá na s. 28) atp. I to je neblahý zásah do účelné orientace v textu, ale i do možnosti ji hodnotit, neboť z pouhého odkazu „viz kapitola č. 1“, není zřejmé, ke které ze čtyř takto označených kapitol odkaz směřuje.

Diskutabilní se mi jeví i absence některých publikací v seznamu literatury (přestože jsou v textu opakovaně zmíněny, např. *Mlčící jaro* od R. Carsonové) patrně s ohledem na to, že z knih přímo nejsou přímo odcitovány pasáže či převzaté parafráze myšlenek, jen se na ně odkazuje. Podobný osud potkal i některé osoby, na něž se autorka odvolává, ale jejichž práce nemůžeme nalézt v seznamu literatury, např. Jemelka nebo Holmes Rolston (oba viz s. 46). Osobně bych doporučoval už na tomto základě knihy a autory zařadit do seznamu zdrojů a doprovodit přesnou citací. Pokud by takové vysvětlení mohlo – s výhradami – být tolerováno v předchozím případě, nefunguje už vůbec v případě Paula Ehrlicha, což je autor, kterému je věnováno mnoho prostoru, např. celá podkapitola na s. 55-57 diskutuje jeho práci *Populační bomba*, ale ani ta ani žádný z jeho spoluautorských textů se v seznamu zdrojů neobjevuje. O Ehrlichovi tak bylo pojednáno bez Ehrlicha.

Závěrem ještě k rozsahu, kdy „směrnice děkana Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové doplňující *Studijní a zkušební řád Univerzity Hradec Králové*“ (č. j. DFF/505/15) určuje minimální rozsah bakalářské práce na 40 normostran. Ten zde byl překročen více než dvojnásobně. Práce je obsáhlá, nepochybně za jejím napsáním stojí množství času a práce (nás všechny by mělo rmoutit, že délku práce značně natáhl popis globálních problémů, což naznačuje nemilý fakt, že jich není málo).

HODNOCENÍ PRÁCE SE ZDROJI

Seznam použitých zdrojů obsahuje většinu zásadních autorů z českého prostředí, ač poněkud překvapivě chybí třeba Jan Keller, David Storch či – možná už zapomenutý? – Josef Vavroušek. Dále v něm lze nalézt také několik vybraných autorů zahraničních, někdy v českém překladu, jindy i v originále (v anglickém jazyce).

Autorkou zvolené téma je už mnoho dekad intenzivně diskutované, tudíž je zřejmé, že nebylo možné pokrýt všechny dostupné klíčové texty a chybí např. (již do češtiny přeložená) *Zeemě* od Billa McKibbena, která mohla být účinně využita v kapitole popisující globální

environmentální problémy (od s. 21) či Naomi Kleinová (*This Changes Everything: Capitalism vs. the Climate*) pro závěrečnou kapitolu o ekonomicko-politických aspektech udržitelného rozvoje (od s. 58).

Takový seznam by jistě mohl být nekonečný a každý další oponent by mohl přijít se mnoha dalšími publikacemi, které mu chybí, nicméně nedá mi ještě nedoporučit knihu *Tmavozelený svět* od Arnošta Nováka, která by mohla vylepšit kapitolu stručně mapující vnímání ekologických problémů v Československu/ČR (od s. 8).

V práci se nakonec objevují i někteří autoři skeptičtí k otázkám řešeným v rámci environmentálního hnutí, což je podle mne přínosné, ale reprezentuje je vlastně jen jedno jméno – Tomáš Břicháček – i když v českém prostředí jich lze nalézt podstatně více a určitě i více zacílených na diskutovanou problematiku: V. Klaus, ale i B. Binka či I. Brezina nebo potom v zahraničí např. B. Lomborg aj. Autorka Břicháčkovu pozici odmítá, ale důslednější reakce na postřehy osob z tohoto tábora, které v mnoha případech nelze jen tak snadno přejít, by mohly vytríbit argumentaci autorky a učinili by text ještě názorově pestřejší.

Každopádně prosím autorku, aby tyto mé poznámky brala jako laskavé doporučení některých zajímavých jmen, jejichž myšlenky v práci absentují, nikoli jako kritiku, neb jak jsem zmínil výše, nebylo v lidských silách do textu zařadit všechny veličiny v oboru.

Obecně je práce se zdroji korektní, byť občas autorka využívá i články zpravodajství pro citování „tvrdých dat“ (např. pozn. pod čarou č. 47 aj.) nebo populárně-naučné zdroje (např. časopis *21. století* a text o pádu civilizací způsobeném environmentálními faktory) a to i tam, kde by šlo odkázat na argumentačně propracovanější literaturu (v tomto případě např. kniha Jareda Diamonda *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*).

OTÁZKY K DISKUSI PŘI OBHAJOBĚ

- 1) Při kritice degradace životního prostředí se autorka převážně odvolává na zdroje od osob ze sféry „progresivní levice“, nejde ale vlastně o téma, které by mělo přináležet spíše „konzervativně“ laděným subjektům toužícím zachovat status quo přírody a konzervovat ji? Má autorka nějaké vysvětlení proč tomu tak není?
- 2) Ekonom Simon Kuznets upozornil na vztah *ekonomického růstu společnosti a příjmové nerovnosti* (lze charakterizovat křivkou s obráceným tvarem písmene U) neboli: v počátcích ekonomického rozvoje je nerovnost v příjmech větší a poté začíná klesat v souvislosti s dalším ekonomickým růstem. Tuto křivku by možná šlo aplikovat i na vztah mezi *ekonomickým růstem a degradací životního prostředí* (k tomu též nejprve masivně dochází, ale poté se v ekonomicky a materiálně bohatých společnostech degradace snižuje). Souhlasí s tím autorka?

VÝSLEDNÉ HODNOCENÍ PRÁCE

Text ambiciózně zpracovává dosti rozsáhlé téma *udržitelného rozvoje* a spolu s ním se dotýká i mnoha souvisejících subtémat. To je pro zodpovědné vyrovnání se s tak komplexní problematikou pochopitelně nezbytné. Autorka se s náročným úkolem pojednat o širokém spektru oblastí popasovala se ctí. Dokázala, že se s tematikou seznámila, přehledně ji

prezentovala a snažila se reagovat na uváděné argumenty. To je správné ocenit. Mám za to, že s natolik bohatou znalostní výbavou – téměř jakákoliv z uvedených kapitol i subkapitol by mohla svoji šíři posoužit pro samostatné téma na závěrečnou práci – může autorka v dalších letech ještě lépe a výstižněji na jednu vybranou zaostřit a rozvést ji detailněji a úspěšněji.

Práci k obhajobě

Doporučuji

Navrhuji celkové hodnocení

B-C podle průběhu obhajoby

V Hradci Králové
21. 5. 2018

PODPIS: